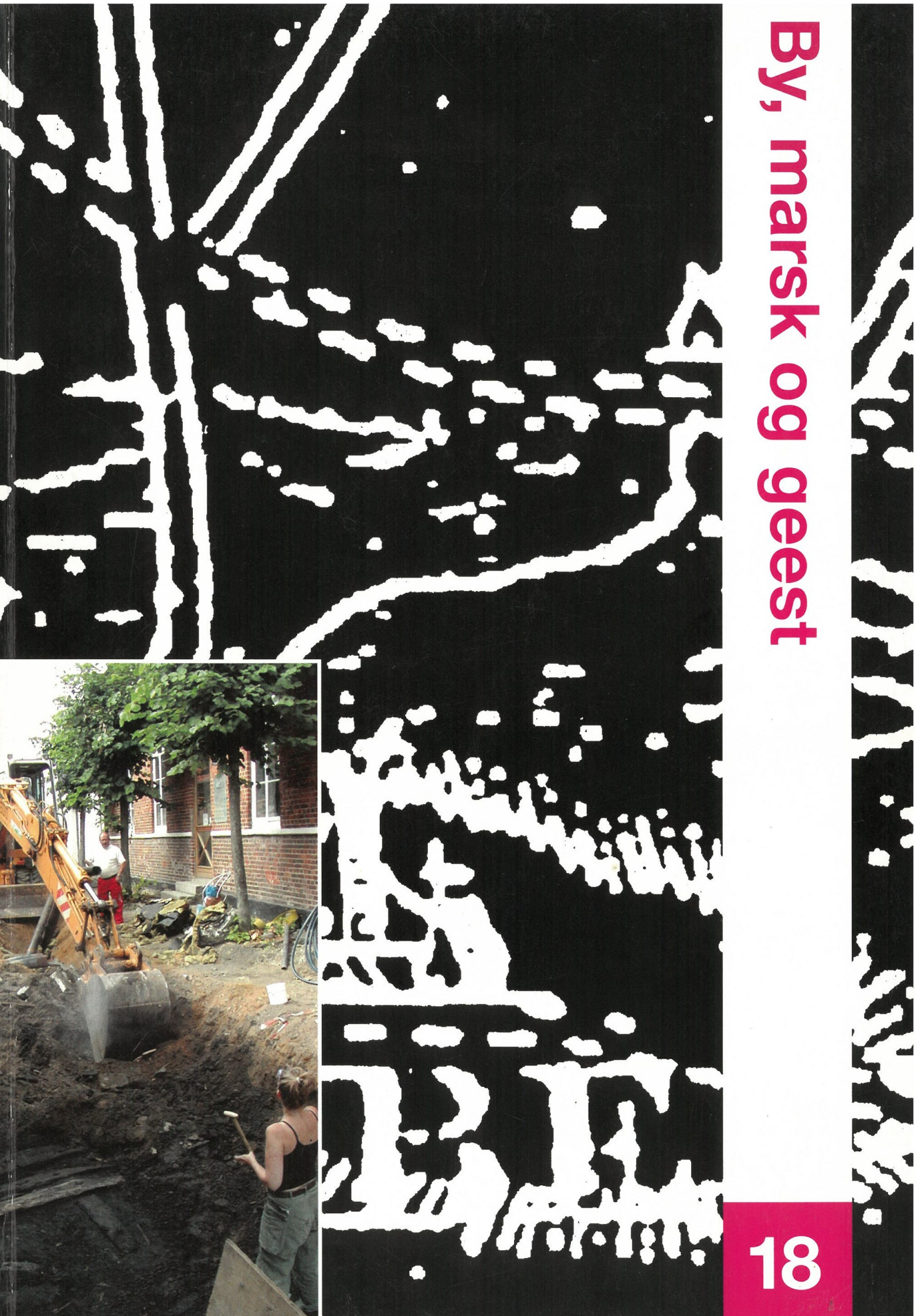

By, marsk og gæst

By, marsk og geest 18

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Byhistoriske Arkiv & Den antikvariske Samling i Ribe

Forlaget Liljebjerget

2006

Redaktion: Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Claus Feveile,
Lars Hammer, Karen Margrethe Melbye,
Søren Mulvad og Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Winds Bogtrykkeri A/S, Haderslev

©: 2006 Forlaget Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribe's forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

Forlagets navn rækker tilbage til
Anders Sørensen Vedel. Han udgav
i årene 1591-92 otte bøger, der var
"Prentet paa Liliebierget udi Ribe".
Om disse bogudgivelser og trykke-
riet se "By, marsk og geest 10" 1998.

ISBN 87-89827-03-1

ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs Kort, 1811. Om dette kort,
se "By, marsk og geest 13" 2001, s. 37-50.

Illustration på forsiden, se s. 8.

Illustrationer på bagsiden, se s. 37 og 79.

Indhold

Morten Søvsø	
Arkæologiske undersøgelser i Sønderportsgade	
– Ribes hovedgade gennem 900 år	5
<i>Archäologische Untersuchungen in Sønderportsgade</i>	
– <i>900 Jahre hindurch die Hauptstrasse in Ribe</i>	33
Mogens Bencard og Ole Kristiansen	
Niels Thamsens lutherfromme kakkelovne	
– et sluttet fund af monokrome og polykrome reformation-kakler i Ribe	35
<i>Niels Thamsen Lutherfrommer Kachelofen</i>	
– <i>ein alter Fund monochromer und polychromer Reformationskacheln in Ribe</i>	73
Michael Andersen	
Seglstamper fra middelalderens Ribe	75
<i>Petschafte aus dem mittelalterlichen Ribe</i>	86
Ribe Museumslaug	87

Seglstamper fra middelalderens Ribe

Af Michael Andersen

I middelalderen underskrev man ikke dokumenter. Man beseglede i stedet ved at hænge et seglaftryk i voks under brevet. Til beseglingen anvendtes seglstamper, som oftest af bronze eller sølv. Der kendes 16 seglstamper fra middelalderens Ribe. To stadssegl har altid været i byens eje. De øvrige er med én mulig undtagelse jordfund. Mange er fundet i ejernes grave, heraf 7 eksemplarer ved udgravninger på tomten af gråbrødreklostret. Med disse gravfund får vi kendskab til nogle af de ellers ukendte personer på klostrets kirkegård. Kun et fåtal af seglene kendes fra bevarede aftryk. Nyfundne seglstamper er således i almindelighed vidnesbyrd om hidtil ukendte personer fra middelalderen.

Vi kender mange mennesker fra Danmarks middelalder ved navn. Det eksakte tal har ingen dog nogensinde gjort op. Det vil kræve gennemgang af en overvældende mængde skriftlige kilder. Men sikkert er det, at antallet er stort. Mængden af kendte skriftlige kilder øges i almindelighed ikke. En sjælden gang dukker et hidtil ukendt brev dog frem fra glemselen. Det kan være i et arkiv i udlandet, som hidtil har været utilgængeligt, eller som blot ikke har tiltrukket sig danske historikers opmærksomhed. Senest er det hændt med danske breve i Vatikanets arkiver. Og her vil der sikkert også i fremtiden være muligheder for gode fund.

Man behøver imidlertid ikke at rejse til udlandet for at finde navnene på hidtil ukendte middelalderdanskere. Det lader sig også gøre at søge i den danske jord. Og her kan man af og til være heldig at finde både navnet og den pågældende persons jordiske rester på en og samme gang. Det handler ikke om gravsten, som man kunne tro, men om seglstamper.

I middelalderen skrev man ikke under på et dokument, når det skulle gøres retsgyldigt. Man beseglede i stedet. Til dette skulle man bruge en seglstampe og en klump bivoks. En snor eller en strimmel pergament fra det dokument, som skulle besegles, var også en nødvendighed. Snoren eller pergamentsstrimmelen blev ført gennem en uskæring i underkanten af dokumentet. Voksklumpen blev anbragt omkring de frie ender af snoren, og til sidst blev selve beseglingen foretaget ved at presse seglstampen ned i voks, hvorved der blev dannet et aftryk¹.

Voksseglet kom således til at hænge under bre-

vet, og det lod sig i princippet ikke fjerne, uden at ophængning eller segl blev beskadiget. Der var selvfølgelig måder, som falsknere kunne tage i anvendelse for at flytte et segl fra et brev til andet, men det var svig og ganske ulovligt. Straffen kunne være hård ved opdagelse. Seglet under et brev var juridisk bindende for dets ejer. Og sådan var det, hvad enten seglstampen havde været anvendt af ejermanden selv eller af en person, som han havde overdraget den til. I princippet gjaldt det endog, hvis seglstampen uretmæssigt var faldet i hænderne på tredjemand. Man kan sammenligne seglenes vigtighed og status med den betydning, vi tillægger kreditkort i dag. Det var uhyre vigtigt, at passe godt på sit segl. Var uheldet alligevel ude, og man opdagede, at seglstampen var tabt eller stjålet, så måtte det snarest muligt kundgøres på tinget, at seglet ikke længere var gældende. Før det var gjort, havde det i princippet stadig juridisk gyldighed, og ejeren hæftede for tab.

Den danske adelsmand Oluf Mouritzen til Bollerup i Skåne måtte således i 1565 kundgøre i nærværelse af både kongen og de forsamlede rigsråder, at hans segl for fremtiden var ”dødt og magtesløst”, da de svenske havde ophugget hans vogn og sønderslået hans skrin, hvorved seglet var bortkommet². Det var risikabelt at medbringe seglet på rejser, og en del fund synes da også at vidne om tilfældige tab af seglet på steder langt fra en skrivestue eller bebyggelse i det hele taget. Det gælder således roskildebispen Peder Jensen Lodehats († 1416) fornemme segl af rent sølv, som i 1907 kom for dagen på en mark ved Hvalsø i Midsjælland. Hvad var hændt? Stampens greb var

knækket af velsagtens på en rejse, og så hjalp det jo kun lidt, at der til grebet sikkert har været fæstnet en kæde³.

Dramatiske begivenheder i Ribe i 1377 fortæller os, hvor galt det kunne gå, når en fordægtig person forsøgte at tiltvinge sig adgang til et segl, der ikke var hans. En tidligere borgmester i byen, Jacob Jensen, bemægtigede sig dette år såvel byens nøgler som byens seglstampe. Hermed kunne han agere og indgå aftaler på byens vegne. Og det skete også, idet han lukkede en væbnet skare ind i Ribe og skabte en del ravage for borgerne, som blandt andet måtte lide den tort, at han med det stjålne segl udstedte breve i byens navn⁴. Seglstampen kom dog tilbage til de rette ejermænd. Det ved vi, for den kan den dag i dag beses på det gamle Rådhus i Ribe, som rummer en fornem byhistorisk samling.

Ribe bys middelalderlige seglstamper har været anvendt i århundreder. Den store stampe kendes fra bevarede aftryk i perioden 1311-1543, mens den mindre stampe kendes fra perioden 1377-1539⁵. Institutioners segl kan jo i praksis anvendes, så længe institutionen eksisterer. For en bys vedkommende kan der være tale om århundreder, og det kan ikke udelukkes, at Ribes middelalderlige seglstamper har været anvendt over endnu længere tid, end aftrykkene antyder. De er jo trods alt blot tilfældigt bevarede. Bevarede middelalderlige seglstamper kendes også fra andre byer, eksempelvis Vejle og Kolding.

Segl kan overordnet deles i to hovedgrupper: Institutionssegel og personlige segl. Hver gruppe har særlige karakteristika, det gælder både deres brug, og for stampernes vedkommende, deres fundforhold. Både institutionssegel og personlige segl findes repræsenteret blandt de bevarede seglstamper fra Ribes middelalder.

Det siger sig selv, at personlige segl ikke på samme vis kunne finde anvendelse gennem generationer. I princippet måtte det personlige segl miste sin betydning, når ejermænd døde. Undtagelser kendes dog, idet det kunne hændes, at en søn overtog sin afdøde faders seglstampe i mangel af bedre. Seglstamper var dyre at fremstille, og det tog tid at skære et nyt segl, så man kunne komme i bekneb.

Hvorledes ved ejerens død? Man kunne tro, at

seglet dermed mistede sin betydning, men helt så enkelt har det ikke været. En uærlig person kunne jo udstede dokumenter med seglet og foregive, at de var blevet udfærdiget, mens ejeren endnu var i live. For at undgå dette var det praksis, at man kastede seglstampen i graven til afdøde i forbindelse med bisættelsen. Ofte gjorde man sig den ekstra ulejlighed at slå stampen i et eller flere stykker for derved yderligere at forhindre efterfølgende misbrug. Der findes efterretninger om, at det skete i vidners nærvær – for en sikkerheds skyld⁶.

Det kan således ikke komme som en overraskelse, at det af og til lykkes at finde seglstamper i grave fra middelalderen. De har intet at gøre med gravgaver, men må altså opfattes som vidnesbyrd om en sikkerhedsforanstaltning. At de så tillige kan fortælle os, hvem der ligger i graven, er en anden sag. I datiden har man formentlig også været bevidst om, at seglet i graven kunne fungere som identifikation ved en senere gravåbning. Det er i den forbindelse interessant at bemærke, at skikken med at kaste seglstampen i graven til den afdøde kendes fra 1200-tallet i Danmark. Samtidig ophører brugen af blyplader i fornemme begravelser. Det gælder de plader, der med vidnesbyrd om den afdødes navn og stilling – af og til også med omtale af bemærkelsesværdige bedrifter – blev lagt i graven til kong Valdemar den Store i Ringsted, ærkebiskop Absalon i Sorø og bisperne Odinkar, Nothulf og Asser i Ribe domkirke – blot for at nævne nogle af de mest prominente eksempler. Blypladerne kendes fra 1000-, 1100- og første halvdel af 1200-tallet. I en række tilfælde har blypladerne spidsoval form, det gælder dem for ribebisperne, og man kan således tale om, at de rent faktisk er seglformede⁷.

Det er med fundet af seglstamper i forbindelse med begravelser, at det kan lykkes os at sætte navn på nye og hidtil ukendte mennesker fra Danmarks middelalder. Et eksempel kunne være det segl, som i 2000 blev fundet med metaldetektor ved Vrejlev kloster i Vendsyssel. Det havde tilhørt en priorinde ved klosteret. Det stod klart ved læsningen af indskriften: S' CHRISTINE PRIORISSE DE WREGLOF, og var måske ikke voldsomt overraskende. Hvad der imidlertid måtte vække opsigt var, at hun ikke var kendt fra andre kilder. Christine, som hendes navn var, kunne altså føjes

til listen af kendte priorinder i Vrejlev. Historikerne kendte kun to i forvejen, så det var en betydningsfuld opdagelse⁸.

Christines segl var ikke kendt fra arkivmaterialet. Det fandtes altså ikke i bevaret aftryk. Det viser sig faktisk i praksis, at det kun er relativt sjældent, at det lykkes at finde bevarede breve, hvortil en nyfundet seglstampe har været anvendt til besejlingen. Dette forhold fortæller os for det første, at vi må regne seglene for unikke og betydningsfulde kilder, for det andet at man må kunne drage den slutning, at der har eksisteret langt flere segl blandt folk, end de bevarede skriftlige kilder lader ane. I den senere del af middelalderen må segl således have haft en temmelig vid udbredelse.

Der kendes 16 seglstamper fra middelalderens Ribe. Heraf er de 13 eller 14 fundet i jorden, idet de to bysegl i Rådhusamlingen har været opbevaret siden middelalderen af bystyret i Ribe. To af seglstamperne er institutionssegl, mens de øvrige er personlige. De har tilhørt enkeltpersoner. De to grupper af segl afspejler sig klart i deres fundhistorie, for mens de to bysegl altid har været i byens varetægt, så er de personlige segl fundet i jorden. I nogle tilfælde er de sikkert blevet tabt som Peder Jensen Lodehats segl, i andre tilfælde ved vi med sikkerhed, at de er blevet anbragt i graven sammen med deres afdøde ejermænd.

Hvilke kirkegårde i det gamle Ribe er så repræsenteret med seglfund? Her er det bemærkelsesværdigt, at det alene gælder gråbrødreklostret. En del af forklaringen finder vi i det forhold, at netop begravelser fra dette kloster er blevet omhyggeligt udgravet for få år siden (1993) med flittig brug af metaldetektor, hvorved man jo netop får de små stumper metal med, som så let lader sig overse ved traditionel udgravning. Men det er ikke hele forklaringen. Studerer man de kirker og kirkegårde ud over landet, hvor der er fundet seglstamper i gravene, så tegner der sig et billede, som også må forklares derved, at nogle begravelsespladser var mere populære end andre. Måske bør man for en sikkerheds skyld tilføje, at disse begravelsespladser har været populære blandt den del af befolkningen, som var i besiddelse af et personligt segl. Disse mennesker må ifølge sagens natur tilhøre den mere velstående del af befolkningen, for det var dem, der havde anvendelse for et segl. Det var

også dem, der havde råd til at udvælge sig og betale for et gravsted. Klostret i Ribe, landets første gråbrødrekloster i øvrigt, var populært langt uden for det vestjyske område⁹.

Den begravelsesplads i Danmark, hvor der indtil videre er fundet flest seglstamper, er gråbrødreklostret i Næstved. Det blev nedlagt ved Reformationen, og tomten af det blev udgravet i 1960 af Nationalmuseet. Man fandt i alt 13 seglstamper fra middelalderen¹⁰. En del af dem var blevet brudt, førend de var blevet kastet i graven. Det mest bemærkelsesværdige var nok ejernes sociale position. Blandt dem fandt man rigets marsk, den mand der havde ansvaret for krigsførelsen. Den pågældende, Niels Hak, døde omkring 1285. Det er formentlig det ældste vidnesbyrd i Danmark om den særlige skik at kaste seglstampen i graven til den afdøde. Næsten lige så mange seglstamper, 12 i alt, er indtil videre fundet ved Æbelholt kloster i Nordsjælland.

Gråbrødreklostret i Ribe, er dog også ganske godt med. Her er der i alt fundet 7 seglstamper i forbindelse med de seneste års udgravninger. Ingen af de nævnte fundsteder kan dog indtil videre måle sig med det svenske cistercienserkloster i Alvastra, Östergötland. Her er der fundet hele 36 eksemplarer. Man kunne her gøre den interessante iagttagelse, at stamper tilhørende kvinder og almindelige munke var blevet lagt hele i gravene, mens mere betydningsfulde personer havde fået deres segl brudt i forbindelse med bisættelsen¹¹. Et nærmere studium af de danske fund af seglstamper kan muligvis føre til samme konklusion.

Både gråbrødrenes og cisterciensernes kirker og kirkegårde rummede i middelalderen mange højtstående personers grave. Klostrene var attraktive begravelsespladser, dels for de af rigets velstående og fornemme indbyggere, som valgte at leve deres sidste tid dér, dels for de af deres frænder som alene valgte deres sidste hvilested hos munkene, fordi disse kunne tilbyde sjælemesser mod betaling – for således at hjælpe de afdødes sjæle på den måske trange vej til frelsen.

De 16 middelalderlige seglstamper, der indtil videre kendes fra Ribe, udgør det næsthøjeste fra en by i Danmark. Kun fra Roskilde kendes der flere – mere end 40¹². I det følgende følger et katalog over de seglstamper fra middelalderen, som

kendes fra Ribe. Undersøgelsen af dem kan med tiden gøres mere fuldkommen. Det er især vanskeligt at læse alle indskrifter. De bedst bevarede segl er dog fascinerende oldsager, for ved at tage et aftryk af dem kan man den dag i dag frembringe et seglbillede fuldstændig magen til det, der fremkom i middelalderen.

Det er interessant at bemærke, at der fra de be-

varede seglstanper fra Ribes middelalder alene kendes samtidige aftryk af de to stadssegl (ASR 200x2 og 200x3). Ribebispen Radulfs segl kendes alene, fordi seglstampen er bevaret, og det samme gælder for alle de jordfundne segl. Man kan således konstatere, at uden jordfundene ville historikerne ingen som helst vidnesbyrd have om de pågældende personer.

Forkortelser anvendt i kataloget

ASR: Den antikvariske Samling i Ribe

NM: Nationalmuseet

Foto: Nationalmuseet og Den antikvariske Samling

Katalog nr. 1:

NM D CXXXIII. Seglstanpe for biskop Radulf (o. 1162-1171). Den spidsovale seglstanpe, som er fremstillet af bronze måler 9,6 cm i højden og 6,2 cm i bredden. Forneden et nærmest hesteskoformet greb. I seglfeltet ses en biskop i fuldt ornat siddende på en pragtstol med udskårne dyrehoveder. Omskriften lyder + SIGILLUM RADULFI DEI GRATIA RIPENSIS EPISCOPI. På dansk:

Segl for Radulf af Guds nåde biskop i Ribe. Seglstampen, som måske aldrig har været i jorden, blev i 1822 skænket til Museet for Nordiske Oldsager (i dag Nationalmuseet) af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Der kendes ikke bevarede aftryk af biskop Radulfs segl. Det er således et af de mange tilfælde, hvor selve seglstampen udgør det eneste vidnesbyrd om seglets eksistens.

Katalog nr. 2:

ASR 200x2. Cirkulær seglstampe af forgyldt sølv. Diameter 8,9 cm, tykkelse 0,5 cm. Seglfeltet er lodret delt. Til højre ses Ribe domkirke og til venstre tre leoparder. Omskriften lyder: + SIGILLUM : CIVITATIS : RIPENSIS : Teksten lyder i dansk oversættelse: Ribe bys segl. Bagsiden er glat, og der er intet spor af et greb. Den må derfor have været indfattet. Der er et + i randen over for omskriftens +. Stampen, der har tilhørt Ribe by, har aldrig været i jorden. Den tilhører nu Den antikvariske Samling.

Katalog nr. 3:

ASR 200x3. Cirkulær seglstanpe af bronze. Diameter 5,5 cm, tykkelse 1,7 cm. I seglfeltet ses Jomfru Maria med barnet under en æselrygbue, herunder en leopard. Omskriften lyder: SECRETUM BURGENSIIUM DE RIPEN. Teksten lyder i dansk oversættelse: Ribeborgernes segl. Stampen, der har tilhørt Ribe by, har aldrig været i jorden. Datering ca. 1350. Et aftryk kendes fra 1377. Stampen tilhører nu Den antikvariske Samling.

Katalog nr. 4:

ASR M159, nr. 159. Cirkulær seglstanpe af bronze. Diameter 2,8 cm, tykkelse incl. kam 0,9 cm. I seglfeltet ses et ansigt under en bygning. Omskriften lyder: S TUCONIS FILII SUENONI.

Navnet lyder, oversat til dansk, Tyge Svendsen. På bagsiden en kam med øje ved randen. Stampen angives "Fundet i Jorden", formentlig i Ribe. Indkommet 1859-61.

Katalog nr. 5:

ASR M293, nr. 293. Cirkulær seglstampe af bronze. Diameter 2,9 cm, tykkelse 1,1 cm. I seglfeltet ses et anker. Omskriften lyder: S HANNIS JURINS. Navnet kan måske oversættes til Hans

Jørgensen. På bagsiden en kam med øje ved randen. Stampen er fundet i "Gartner Pultz sen. Have" i Ribe. Indkommet 1862-63.

Katalog nr. 6:

ASR M320, nr. 320. Cirkulær seglstampe af bronze. Diameter 2,8 cm, tykkelse 1,1 cm. I seglfeltet ses en løbende hjort. Omskriften lyder: + S ASCIST (ASGIST) : HART. Navnet lyder, over-

sat til dansk, Asger(?) Hart. På bagsiden en kam med øje ved randen. Stampen er fundet i Ribe, men nærmere angivelse af fundstedet kendes ikke i dag. Indkommet 1863-68.

Katalog nr. 7:

ASR M5273, nr. 5273. Cirkulær seglstampe af bronze. Diameter 4,0 cm, tykkelse 1,3 cm. I seglfeltet et tresidet skjold, hvori ses et hjul. Omskriften lyder: + SECRETUM : IONONIS :

P(eller R)UTH. Navnet lyder, oversat til dansk, Jon P(r)uth(?). På bagsiden en kam med øje ved randen. Seglet er fundet ved kloakarbejde i Sønderportsgade 1907.

Katalog nr. 8:

ASR M5828, nr. 5828. Cirkulær seglstampe af bronze. Diameter 3,0 cm, tykkelse 1,0 cm. I seglfeltet ses et våbenskjold delt af en vandret bjælke. Omskriften lyder: S IOHANNIS x WITTENBE-

RE. Seglet har tilhørt en Johannes Wittenberg. På bagsiden et intakt øje. Stampen angives fundet under havearbejde i en have i Ribe. Indkommet 1915-16.

Katalog nr. 9:

ASR 1015x1183, sammenhørende med ASR 1015x864. Cirkulær seglstampe af bronze i to dele med hvert sit inventarnummer. De to stykker måler henholdsvis 3,5 x 2,0 cm, og 3,5 x 1,5 cm. Tykkelsen er 0,3 cm. I seglfeltet ses et våbenskjold, som dog ikke umiddelbart lader sig beskrive og bestemme. Omskriften lyder * S...

LBERT...NDERSSON. Seglet har tilhørt en Albert Andersen. På bagsiden er spor efter et greb, der nu er knust. Stampen, der brudt i to dele, kan dateres til 1400-tallet. Den blev fundet i 1993 i gravfyld ved udgravningen af gråbrødreklostrets kirke i Ribe.

Katalog nr. 10:

ASR 1015x1218. Fragment af cirkulær seglstampe af bronze. Mål: 2,8 x 1,3 cm, tykkelse 0,3 cm. I seglfeltet ses et våbenskjold, der er vanskeligt at beskrive og bestemme. Omskriften lyder: + S C

..... ON. På bagsiden er spor efter en knust kam. Stampen kan dateres til 1400-tallet. Den blev fundet i 1993 i gravfyld ved udgravningen af gråbrødreklostrets kirke i Ribe.

Katalog nr. 11:

ASR 1015x693. Cirkulær seglstampe af bronze. Diameter 2,6 cm, højde 2,7 cm. I seglfeltet et hjelmtegn og herunder et våbenskjold med hjortevie. Omskriften lyder: S HINRIK TOKESON. Navnet lyder, oversat til dansk, Henrik Tokesen.

På bagsiden ses våbenskjoldet gentaget, hvilket er ganske usædvanligt. Stampen, der kan dateres til 1400-tallet, blev fundet i 1993 i gravfyld ved udgravningen af gråbrødreklostrets kirke i Ribe. Seglet har altså tilhørt en Henrik Tokesen.

Katalog nr. 12:

ASR 1015x1205. Cirkulær seglstampe af bronze. Mål: 2,5 x 1,8 cm, tykkelse 0,3 cm. I seglfeltet ses et våbenskjold delt med takket felt. Den læselige del af omskriften lyder: ICOL ... IE Fornavnet er formentlig Nicolai. På bagsiden er

spor efter en knust kam. Den brudte stampe, der kan dateres til 1400-tallet, blev fundet i 1993 i gravfyld ved udgravningen af gråbrødreklostrets kirke i Ribe.

Katalog nr. 13:

ASR 1015x1115, sammenhørende med 1015x872. Cirkulær seglstampe af bronze i to dele med hvert sit inventarnummer. Mål: 2,9 x 1,8 cm, tykkelse 0,4 cm. I seglfeltet ses et våbenskjold, som dog ikke umiddelbart lader sig tyde. Omskriften lyder: ENRILLI WARSO + . Navnet kan ikke umiddel-

bart oversættes. Skjoldets motiv er en hest. På bagsiden er kraftige ridser fra ødelæggelsen. Den brudte stampe, der må dateres til 1400-tallet, blev fundet i 1993 i gravfyld ved udgravningen af gråbrødreklostrets kirke i Ribe.

Katalog nr. 14:

ASR 1015x171. Cirkulær seglstanpe af bronze. Diameter 3,8 cm, tykkelse 1,0 cm. I seglfeltet ses et skjold delt på skrå. Omskriften lyder: + S' TUCHONIS DICTI APELGARTH. Stampen har tilhørt et medlem af den sønderjyske adelsslægt

Abildgaard. Fornavnet er oversat til dansk Tyge. På bagsiden en kam med øje ved randen. Stampen, der er skæv p.g.r.a. slag, blev fundet i 1993 i gravfyld ved udgravningen af gråbrødreklostrets kirke i Ribe. Stampen kan dateres til 1300-tallet.

Katalog nr. 15:

ASR 11x2185. Cirkulær seglstanpe af bronze. Diameter 2,0 cm, med kraftigt firkantet øsken på bagsiden. I det centrale billedfelt ses Guds velsignende højre hånd, dextera dei, over en kalk. På venstre side af kalken et lille firpasmotiv og på højre side vistnok et fempas. Omskriften, hvis begyndelse markeres med et kors, lyder: + S' RALLONIS BUNDI S SACOC(?). Det kan oversættes til: Segl for præsten Rallo Bonde. Teksten er usædvanlig derved, at s'et for sigillum (segl) står anbragt midt i teksten, hvor den almindelige placering ville være ved indskriftens begyndelse.

Kalken udgør et velkendt motiv på middelalderens præstesegl, hvad enten den forekommer alene, eller den står placeret på et alterbord. En af domkirkens præster, kannik i Ribe Nicolaus Esgeri, førte også kalken med den velsignende Guds hånd over i sit segl. Det ved vi fra bevarede aftryk, som findes på breve fra 1453 og 1456 (Henry Petersen 1886, katalog nr. 880). Seglstampen, der tilhører Den antikvariske Samling i Ribe, blev fundet i 1999 ved udgravningen af gråbrødreklostret i Ribe.

Katalog nr. 16:

ASR 1695x1. Skjoldformet seglstempe af bronze, med fuldt bevaret ophængningsøksen på bagsiden. 4,0 cm høj, største bredde (foroven) 3,4 cm, godstykkelser op til ca. 0,4 cm. Rundt langs kanten en meget tydelig indskrift i majuskler (på nær et enkelt h): SECRETVM:hENRICI:SARTORIS oversat: Henrik Skrædders segl. På den trekantede midterflade ses to oprakte arme og hænder, hvis

tommel- og pegefinger holder, hvad der synes at være en fingerring med indfattet sten. Armene er antagelig iført klæde – i hvert fald er der tynde linier ved håndledene, samt tynde ornamenterede bånd om både under- og overarme. På nær enkelte slidskader langs kanterne er seglet særdeles velbevaret. Løsfund fra 2002.

Noter

1. Andersen 1996 s. 39.
2. Kancelliets Brevbøger 1561-1565 s. 687.
3. Andersen 1992 s. 33 f.
4. Madsen 1983 s. 33 ff.
5. Prange 2005 s. 20.
6. Kieffer-Olsen 1993 s. 175-76 med henvisninger.
7. Møller & Nyborg 1979-1984 s. 527.
8. Andersen 2001 s. 24.
9. Møller & Nyborg 1979-1984 s. 846.
10. Haxthausen 1977 s. 267 ff.
11. Norberg 1970 sp. 194.
12. Andersen 1996 s. 38.

Litteratur

Andersen, Michael: Nye fund af middelalderlige seglstemper på Roskildeegnen. *ROMU*, Årsskrift fra Roskilde Museum, 1992, s. 29-44.

Andersen, Michael: Endnu en samling nyfundne seglstemper fra Roskildes middelalder. *ROMU*, Årsskrift fra Roskilde Museum, 1996, s. 35-54.

Andersen, Michael: Beseglet. Middelalderens

seglstemper. *Nationalmuseets Arbejdsmark 2001*, s. 170-185.

Andersen, Michael: Priorinden Christines seglstempe og andre fund fra Vrejlev klosterkirkes losseplads. *Vendsyssel Nu & Da 2001*, s. 22-27.

Andersen, Michael: Seglstemper fra middelalderen i danske samlinger. I: Andersen, Michael & Göran Tegnér (red.): *Middelalderlige Seglstemper i Norden*. Roskilde 2002, s. 59-72.

Haxthausen, O. H. M.: Tretten middelalderlige sigilstemper. *Heraldisk Tidsskrift*, bd. 4, nr. 36, s. 267-72. 1977.

Kancelliets Brevbøger (L. Laursen ed.), 1561-1565. København 1893-95.

Kieffer-Olsen, Jakob: *Grav og gravskik*. Århus 1993.

Madsen, Per Kristian: Ribe Raadhussamling. *Mark og Montre 1983*, s. 32-43.

Møller, Elna & Ebbe Nyborg: *Danmarks Kirker*. Ribe Amt, bd. 1 – 2. København 1979-1984.

Norberg, Rune: Sigill. *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder*, bd. 15, sp. 187 ff. København 1970.

Petersen, Henry: *Danske Gejstlige Sigiller fra Middelalderen*. København 1886.

Prange, Knud: *De halve løver i Ribe – baggrunden for Ribes byvåben. By, marsk og geest 17*, 2005, s. 14-21.

ZUSAMMENFASSUNG

Petschafte aus dem mittelalterlichen Ribe

Im Mittelalter unterschrieb man nicht Dokumente. Stattdessen wurden sie besiegelt, indem man einen Siegelabdruck in Wachs darunter hing. Zur Besiegelung verwendete man meistens eine Petschafte aus Bronze oder Silber. Wir kennen 16 Petschafte aus dem mittelalterlichen Ribe. Zwei sind immer im Besitz der Stadt gewesen. Die übrigen sind Erdfunde. Viele sind in den Gräbern der Besitzer gefunden. Sieben Exemplare sind bei den Ausgrabungen des Franziskanerklosters gefunden. Durch diese Grabfunde erfahren wir etwas von den sonst unbekannt Personen auf dem Friedhof des Klosters. Nur wenige der Petschafte sind aus bewahrten Abdrucken bekannt. Neugefundene Petschafte sind deshalb im allgemeinen Zeugnisse von bisher unbekannt Personen des Mittelalters.

Michael Andersen
Overinspektør
Nationalmuseet
michael.andersen@natmus.dk